

Tidens transformationer

CHRISTINA THYSSEN

Lad det være sagt med det samme: Stedet for Henrik Bjelkes topografi „Time out“ er ikke for fastholdere. Dens univers er på en gang simpelt og umådeligt indviklet, simpelt fordi teksten selv i høj grad afgrænser og definerer sin position, indviklet fordi denne position ikke er helt så simpel at karakterisere, som det umiddelbart synes. Sjovt nok er det nemmest at forholde sig til, hvad „Time out“ som tekst ikke er. Den er f.eks. ikke realistisk i en naiv forstand af begrebet, men hvad er den så? Lad mig starte med det mindst indviklede...

„Time out“ handler om repræsentation. Afskrivningen af en form for repræsentation og en insisteren på en anden – sandere – tilgang til virkeligheden er det, der udgør dens tematiske fundering. Den virkelighedsopfattelse, den søger at skrive sig væk fra, udgøres af en konstellation, man kunne kalde en social orden, den strukturerede tids orden, en eksistens opdelt i og udmålt i tidsafsnit. I denne orden indgår mennesket i forskellige roller, og er intet uden disse. Man spiller netop en rolle, fordi man indgår i en større sammenhæng, hvor alt opnår betydning i forhold til alt andet, og for såvidt er intet i sig selv. Det sociale jeg definerer sig op imod og i mødet med andre sociale jeg'er, og den sociale orden har en altomfattende metafysisk referent, der i teksten er udtrykt ved urets tid, som er den overordnede fællesnævner og objektive garant for systemets ubrydelighed.

Det er hele dette komplekse, men determinerede rollespil, jeg'et i „Time out“ søger bort fra, mod et sted, der ikke lader sig afgrænse af eller repræsentere igennem nogen struktur eller noget system, og hvor pseudo-objektiviteten i den sociale ordens virkelighedsopfattelse er erkendt som en illusion. Det hermetisk

lukkede betydningsunivers, der har logikken som øverste princip, er her afløst af en uendeligheds- og opløsningsmetafor, hvor ingen værdier på forhånd er fastlagte, men netop kun skabes igennem subjektets væren. I erkendelsen af at den logiske fremstillings princip ikke er i stand til at sige noget om virkeligheden, søger teksten at skrive sig bort fra den repræsentationsform, for dermed at søge at nå til en anden og mere virkelig virkelighed.

Jeg'ets forsøg på at søge bort fra den strukturerede tids sociale roller, modsvares af en bestræbelse i den sproglige fremstilling på at skrælle overflødige betydningslag af sproget. Ved at forsøge at tømme sproget for betydning, og dermed løsrive det fra bindingen til en bestemt tid eller et bestemt sted, foregiver teksten at kunne opnå et sammenfald mellem jeg og verden. Denne bestræbelse bevirker, at fremstillingen fremstår nøgen og upersonlig, uden et bedømmende subjekts farvning af skriften. Der gives ikke umiddelbart værdidomme i denne sproglige logik, fordi det sted, der fremskrives netop er et sted, der ikke determineres af et overordnet værdisæt, men som søger bagom et sådant, til et sted, hvor det eneste strukturerende princip er kroppens rytme, som er indifferent over for betydning.

Tekstens postulat er således, at den formår at skabe og fremstille et indre, meningsløst sted, hævet over tiden, uberørt af enhver ydre og konkret „virkelighed“. Dette sted har ikke noget fixpunkt i en uden for teksten givne virkelighed, teksten søger derimod at skrive sig bort fra enhver ydre reference og ophæve ethvert repræsentationsforhold til andet end sig selv:

Når jeg siger evige, så er det i forhold til min evighed, som begynder, da jeg bliver født, og ender når jeg dør. Jeg er i virkeligheden født her, selv om jeg ikke er født her, fordi det var her, det begyndte.

„Her“ skal forstås i en meget konkret forstand, på papiret, hvor det står, ligesom tekstens jeg ikke er repræsentativt for et virkeligt jeg, men netop kun for tekstens.

Det er imidlertid interessant – og nu kommer vi til det mere komplicerede niveau – hvordan fremskrivningen af dette sted kommer i stand. Det er nemlig påfaldende, at en tekst, der i den

grad påberåber sig meningsløsheden som øverste princip, og som karakteriserer sit eget univers som „gråt, tåget og udflydende“, kun opnår sin indre dynamik igennem en bestandig påpegning af en lang række forskelle og modsætninger. På trods af betydningstømningen i den sproglige fremstilling fastholdes „Time out“ i en dualitet, der udgøres af de to niveauer i teksten.

Fremstillingen bevæger sig bestandigt på grænsen mellem de to poler. Dens indre dynamik skabes i en konstant vekselvirkning mellem – og modstilling – af disse to niveauer, der definerer hinanden i egenskab af hinandens modsætninger, således at de med en efterhånden ofte brugt vending kan siges samtidig at udelukke og betinge hinanden. Det er nemlig et af tekstens karakteristika, at den konsekvent afholder sig fra affirmativt at definere, men fremskriver betydning igennem negationer. Dermed skaber den en slags fraværets æstetik, i og med den skrives fra og beskriver et tomrum eller et fraværende sted, der kun defineres ved det, det ikke er. Det sted eller nærmere den tilstand, teksten ønsker at fremskrive er inden for dualitetens logik netop et sted, der ikke kan sprogliggøres, fordi dens inderste sandhed er det totale fravær af betydning og ophævnning af enhver spænding. Derfor må det indkredsnes ved hjælp af dets modsætning, som er tidens, strukturens og logikkens orden.

Denne indre spænding i teksten bevirker imidlertid, at fremstillingen fremstår alt andet end homogen og ensartet. Den postulerede identitet er netop tekstens fiktion og utopi, det er begæret efter enheden, der udgør dens indre drive, men ikke tilfredsstillelsen af begæret. Trods sin postulerede selvberoenhed retter teksten alligevel sit begær og sit blik imod et noget udenfor sig selv, således at den symbiotiske tilstand, jeg'et mener at befinde sig i i teksten, bestandigt forstyrres og brydes. For som det hedder: „...det anakronistiske landskab er fattigt på tilsvarende anakronismer.“

„Time out“ har sit grundlag i et uoverkommeligt paradoks. Det sted, den ønsker at skabe og fremstille, er ufremstilleligt, fordi det intet er i sig selv. Sprogliggørelsen er trods den tilstræbte tømning, overladt til det vilkår, at sproget er et system af tegn,

der kun opnår betydning igennem deres reference til andre tegn. Sproget er forskelssættende, og derfor kan stedet uden forskelle kun indkredses og tilnærmes, aldrig skrives. Når det i „Time out“ hedder: „Ingen forskel mellem bevidst og ubevidst, og derfor findes ingen bevidsthed...“, så er dette netop bevidsthed om manglende bevidsthed. At sige, at der ikke gives forskelle, ud-sletter ikke forskellen, men gør den tværtimod mere påtrængende. Det er begæret efter tidens og splittelsens ophør, der driver værket, men ikke begærets tilfredsstillelse. Henrik Bjelke har selv andetsteds udtrykt denne erkendelse således:

Lykke opfattet som tilfredsstillelsen af begær er derfor totalt umuligt, for et begær kan kun tilfredsstilles på bekostning af sin egen eksistens.¹

„Time out“ bærer i sig den samme bevidsthed om det illusoriske i sit projekt, en bevidsthed om, at der er noget, der skal holdes ude, for at fiktionen om totaliteten kan bestå. Jeg'ets totale identitet med landskabet omkring det kan netop kun opretholdes så længe, det er alene, vendt mod sig selv. I det øjeblik verden udenfor trænger sig på, brydes fiktionen. Paradokset består da i, at den ydre virkelighed kun kan holdes på afstand ved en nøje logisk opregning af årsager og virkninger, hvilket jo netop er del af det univers, jeg'et søger væk fra:

Men hvordan skulle jeg bære mig ad med at undgå møder, når jeg blot ønsker at følge mine impulser ureflekterende, u-existerende, præcis som landskabet selv, som jeg føler mig ud i et med, lige så gråt, tåget og udflydende det er?

Tilfredsstillelsen af begæret i „Time out“ ville kun kunne bestå i en total tavshed, en ikke-eksistens, som i sin yderste konsekvens er døden, det eneste sted, hvor alle spændinger og modsætninger er ophævet til fordel for en altomfattende, organisk intethed og evighed. Kun fra dødens sted kan livet opfattes som en totalitet, fordi først dér er tiden forstået som forandring ophørt med at eksistere. Tekstens indre dynamik er for såvidt en døds-

drift, men denne holdes suspenderet igennem den sproglige fremstilling, der fastholder den i en timelig virkelighed.

At Henrik Bjelke i sit forhold til tidsproblematikken i høj grad har litterære fædre, vidner blandt andet et essay om Proust om. Prousts store fortjeneste består for Bjelke i hans undersøgelse af det, han kalder en „tidløs essens uden betegnelse“, som eksisterer „underefter erfaringens flydende overflade“.² Det er dette lag i den menneskelige bevidsthed, Bjelke søger at indkredse i sin topografi. Men da den netop er uden betegnelse, er fremstillingen af denne følelse dømt til at mislykkes. Den kan udelukkende fungere som tilstræbt meningstotalitet, men vil altid være overladt til fremstillingens egen tidslighed. Kun døden kan stoppe tiden og hæve mennesket over dets forgængelighed, og kun sproget kan berette om dette begær og dette vilkår for den menneskelige eksistens.

På samme måde som en *time out* i sportens verden kun kan defineres og opnå betydning i forhold til den tid, der stoppes, således er også Bjelkes „Time out“ afhængig af, at der er en tid udenfor teksten, som den kan udgøre et stop og et refleksionsrum i forhold til. I modsætning til, hvad jeg'et i teksten påstår, slipper det ikke for at spille nogen rolle, for ethvert udsagn har kun betydning som del af et større betydningskompleks, som del af et spil, der kan være mere eller mindre struktureret eller defineret, men som aldrig fuldstændig kan unddrage sig systemets rammer. Det, „Time out“ som tekst formår, er ikke at suspendere tidens fragmentering af en efterstræbt totalitet og at skabe et transcendent rum. Teksten formår derimod at iscenesætte sin egen fremstillings begær efter at nå til et meningens nulpunkt, hvorfra al betydning udgår. At bestræbelsen er dømt til at mislykkes, at det aldrig kan lykkes at „holde landskabet fri af præsens“, gør ikke forsøget mindre værdifuldt. Dette er den kunstneriske stræben. I den bestandige penduleringen mellem den etablerede mening og meningens ophør insisterer teksten på paradokset som vilkår, men også som grundlaget for enhver kunstnerisk skabelse, fordi det netop er heri skriftens transformationsmulighed og digterkraft består. Når fremstillingen aldrig bringes til at hvile i en transcendent meningstotalitet, bliver den evigt

skabende og ny, fordi den dermed tvinger sproget til at indgå nye meningskonstellationer i en uendelig proces. Derfor har perfektum-formen ikke noget „korrelat i virkelighedens verden“, i hvert fald ikke i tekstens verden, for her er alt på en gang altid anderledes og altid det samme.

Noter

1. Henrik Bjelke, „Total recall – om Marcel Proust“ in *Skandalens sted*, Kbh.1992, p.43.
2. Op.cit., p.40.